

HADTÖRTÉNELMI IRODALOM

Bánlaky József: „*A Magyar Nemzet Hadtörténelme*” XX. Rész. Budapest. Grill kiadóvállalat kiadása, nagy negyedréf, fűzve, 488 oldal; külön csomagban 44 térkép és helyzetvázlat.

Hosszabb szünet után örömmel üdvözölhetjük magyar hadtörténetíróink Nestorának, Bánlaky altábornagynak legújabb munkáját, a magyar hadtörténet részletes leírásának szentelt sorozat XX-ik kötetét. A kötet a francia forradalmakat követő hosszú háborús időszak hadieseményeit ismerteti: részletekbe menő alaposággal és rendkívül bő, főleg külföldi forrásanyag felhasználásával. Hálás feladatot végzett, mert magyar hadtörténet- és történetkutatóink eddig kénytelenek voltak e háborúk eseményeinek tanulmányozásához kisebb-nagyobb monografikus munkákból állítani össze a hadműveletek egy-egy részletét. Most azonban rendelkezésükre áll egy olyan, magyarnyelvű munka, amely méltó mása az ismert Horsetzky-féle, eddig leggyakrabban használt könyvnek. A 23-éves háborús időszak hadtörténetét 3 főcsoportba foglalja: a forradalmi háborúk, a köztársaság elleni háborúk, végül a Napoleoni-korszakban vívott háborúk eseményeire. Ez az utolsó főcsoport, természetesen a legfontosabb és hadtörténeti szempontból nézve a legjelentősebb lévén, ezzel foglalkozik a szerző legrészletesebben. Hat fejezetre tagolja az 1805 és 1815 közt lezajlott hadműveletek eseményeinek leírását és röviden megemlíti az 1821-ben Olaszországban kitört lázongások magyar vonatkozású hadműveleteit. Minden fejezet végén külön is foglalkozik a magyar vezérek, hős katonák és csapatok szerepével és egyéni teljesítményével. A könyv végén pedig kitűnő összefoglalásban ismerhetjük meg e korszak hadviselésének, hadszervezetének, röviden az akkori békés és háborús katonacétnak lényegét és részleteit.

Bánlaky altábornagynak immár több évtizedre terjedő munkásságáról, — amelynek eredménye a magyar hadtörténetnek most már 20, vaskos kötetben való feldolgozása. — csakis tisztelettel és elismeréssel emlékezhetünk meg, és őszintén kívánjuk, hogy a még hátralévő kötetek mielőbbi kiadásával tegye teljessé a magyar hadtörténeti szakirodalomban hézagot pótló nagy művét. E kötet értékét, — úgy mint az előzőekét is — nagyban emeli a sok, (44) nagy szaktudással és gyakorlati érzékkel megtervezett, szép helyzetvázlat.

Nem gáncsoskodás akar lenni, ha megemlítjük, hogy jobban szeretnők, ha a könyv utolsó fejezetében (a hadművészet állapota és fejlődése) a Monarchia katonai életének ismertetésénél ne röviden csupán „Ausztria hadügyé”-ről írna, hanem „Ausztria-Magyarország” hadügyéről; hiszen tudjuk, hogy a két államrész hadügye több tekintetben különbözött egymástól; ezt röviden meg is említi. Magyarország ebben a háborús időszakban igen jelentős szerepet játszott, és a magyar csapatok életéről, a forradalmi vívmányok hatásáról a magyar katonára már több

részletes segédforrás áll rendelkezésre. A huszárok szerepének méltatása ebből a fejezetből (462. oldal) teljesen hiányzik, pedig ez volt a könnyű lovasság fénykora és egyben a magyar huszárság történetének legérdekesebb fejezete. A katonai szellem ápolásával foglalkozó fejezetbe (470. o.) pedig különösen beléillenek annak ismertetése, hogy a magyar katona harci és hagyományos katonai szellemét a forradalom sem tudta megingatni. Éppen ezzel kapcsolatban kell megemlítenünk az ulmi hadjárat leírásába becsúszott egy tévedést. A 235. oldalon azt olvassuk, hogy a kudarcos hadjárat gyászos befejezése után: ... „csak Jellachich tudott Svájc felé elmenekülni.” Jellachich altábornagy hadszoportja a Bodeni-tó vidékén körülkerítve letette a fegyvert, csupán egy ezred, a 6. magyar huszárezred, tagadta meg a fegyverletételt és vágta magát keresztül a franciákon a Duna felé, amint a lefegyverzést ellenőrző Marbot francia alezredes emlékirataiban olvashatjuk, aki maga is elismeréssel emlékszik meg a magyarok katonás szelleméről.

Markó Árpád.

Pivány Jenő: *Egy amerikai küldetés története.* (A Magyar Nemzeti Szövetség kiadása, Budapest 1945.)

Pivány Jenő, jelenleg a Pénzügyi Központ ny. igazgatója. Bárha még 1899-ben vándorolt ki az Egyesült Államokba, abban az időben egyike volt azon kevés számú amerikai magyar íróknak, kik megmaradtak az újvilágban is, lelkes önzetlen magyar hazafiaknak.

Könyvét a kiadók abban a reményben bocsátják útjára, hogy azt a magyar közönség idehaza, épúgy mint az Egyesült Államokban és más országokban is, érdeklődéssel fogja olvasni, levonva belőle azt a tanulságot, hogy Magyarország ügyét minden magyarnak kötelessége mindenütt és a legnehezebb körülmények között is, teljes odaadással szolgálni.

A könyv mindvégig érdekes tartalmából különös érdeklődésre tarthat számot, az alanti kivonatos ismertetés.

Piványnak sikerült a zárkózottságáról ismert gróf Tisza István miniszterelnököt is, egy interwiew keretében megszólaltatni. Beszéd közben felvetette a szerző ezt a kényes kérdést is: nem hibáztatható-e egyik másik államférfi azért, mert diplomatai nem tudták a világháború kitörését megakadályozni? Útalva arra, hogy az angol külügyminisztert ezért komoly vádak érték, Tisza István rövid válaszában csak annyit felelt, hogy nincs abban a helyzetben, hogy az angol államférfiak közjogi felelősségét megállapítsa. „Annyi bizonyos — tette hozzá — hogy a mi kis konfliktusunk Szerbiával, sohasem fejlődött volna ki világháborúvá, ha Anglia nem támogatja Oroszországot, agresszív törekvéseiben. Nekünk főkérdésünk Szerbia megbüntetése és országunk védelme volt!” (Tisza István egyéni nézete körülbelül visszatükrözte a magyar közvélemény akkori álláspontját is.)

Az érdekes interwiew során megemlítette Pivány azt is, hogy a külföldön hírek vannak forgalomban, Magyarország és

Ausztria közjogi viszonyában bekövetkezhető változásokról. A miniszterelnök mosolyogva fogadta a kérdést, mondván, hogy „egyelőre semmi ok sincs arra, hogy a két állam közjogi viszonyában bármínemű változás történjék. Tény az, hogy a Monarchia nemcsak sikerrel állotta ki az ellenség támadásait, hanem seregei messze be is hatoltak az ellenség országába. Különben is a nép egyetértő és hazafias áldozatkészsége azt bizonyítja, hogy a dualizmus bevált s a Monarchia existenciájának, legbiztosabban alapja!”

Rendkívül érdekes az a megállapítás is, hogy Gróf Károlyi Mihálynak semmiféle joga nem volt azt hirdetni magáról, hogy az entente valami különös „jóindulattal” viselkedik irányában. A dolog lényege ez volt: Gróf Károlyi tudvalevőleg 1914 nyarán Amerikában járt, hogy az ottani magyarok köreiben, pártcélokra adományokat gyűjtsön. Mikor a nagy háború kitört, ahelyett hogy kintmaradt volna, hol sokkal hasznosabb szolgálatokat tehetett volna hazájának, erőnek erejével haza akart jönni; azonban az entente elfogta és először Párisba vitték. Itt Károlyi a francia köztársaság akkori elnökével, Poincaréval akart mindenáron beszélni, kit személyesen ismert és kit fel akart kérni, kiszabadítása érdekében. Poincaré ugyanis annak idején a gróf károlyi család ügyvédje volt. Károlyi Mihály ifjú korában könnyelműen nagy adósságokat csinált Párisban és ennek rendezése céljából vette a család többször Poincaré szolgálatait igénybe, ki így természetesen nem éppen a legelőnyösebb oldaláról ismerte az ifjút. Károlyi, dr. Zlinszky István országgyűlési képviselő társaságában, napokon át hiába kilincsel az elnök Elyséeben levő lakásán; a portás mindig elútasította őket, holmi kifogásokkal. Végül is Zlinszky nagyobb borraváló segítségével, a portás révén megtudta, hogy a köztársasági elnök, egyáltalában nem óhajtja fogadni őket.

A könyv ezután részletesen ismerteti a „Területvédő Liga” sokoldalú amerikai működését, amelyben a szerzőnek igen nagy és fontos része volt.

Millerpacher Gusztáv.

Borbély Andor: *Erdélyi városok képeskönyve 1756-ból.* (Erdélyi tudományos füzetek 161. száma.)

Az erdélyi városok és határátjárók kéziratot „képeskönyv” „Prospekt und Grundriss deren Staette und Granitz Paessen in Sibenbürgen” címet viseli. Johann Conrad von Weiss cs. kir. mérnök-alezredes 1756-ban állította össze és adta ki. Mint eredeti codex, a Ludovika Akadémia könyvtárában található, hol a kutató rendelkezésére áll.

A codex anyagának összegyűjtője 1729-ben került Erdélybe: még pedig Gyulafehérvárra, hol 1756-ban ezredessé és egyúttal gyulafehérvári erődítési igazgatóvá nevezték ki.

A szerző felsorolja ennek a kiváló térképészeti szakembernek nagyobb munkáit és részletesen ismerteti a gyűjteményt, bemutatva a városokra vonatkozó látképeket és alaprajzokat. eléggé

jól sikerült reprodukciókban. Így a többek között: Gyulafehérvár, Kolozsvár, Brassó, Segesvár, Beszterce, Medgyes, Szászszebes, Marosvásárhely, Székelyudvarhely, Fogaras, Szamosújvár, Csík-szereda látképeit és alaprajzait, továbbá: a Radnai, Borgói, Gyimesi, Berecki, Bodzai, Tömösi, Törösvári, Vöröstoronyi és Vulkán-szoros térképeit.

A térképek és alaprajzok pontos felmérésűek és a térképezés, valamint mérnöki munka akkori viszonyaihoz mérten, kiváló gonddal készültek. Pontos víz- és úthálózatot adnak, egyes térképeken már „pillacsíkok” is láthatók sőt, egyiken „korát megelőző” már a rovátkolás kísérletével is találkozhatunk. Különösen értékesek a gyűjteményben a városok alaprajzai. A látképes ábrázolások viszont, természetű rajzolásról tanuskodnak és pótolják, korunk fényképfelvételeit. Az ábrázolások ugyan nagyobbrészt madártávlatból történtek, de azért a templomok és épületek részletei jól megkülönböztethetők. Így különösen kiemelendő a templomtornyok hű ábrázolása, a részletek pontos feltüntetésével. A tájképek, az előtérben látható alakokkal az akkori élet számos érdekes mozzanatát örökítették meg. Az egyes alakokon megfigyelhetjük a népviseletet, a nemesek, a katonák stb. ruháit. A határtérképeken, szorosok, hágók, látképein, az akkori katonai határőrszolgálatot látjuk magunk előtt; a szorosokban az utakat a katonai kordonok, fatorlaszok, stb. zárják el: az átjáróhelyeken sorompókat, őrházakat látunk. A járványok behurcolása ellen, vesztégzárakat állítottak fel. A katonai mérnökök már akkor is nagyon lelkiismeretesen dolgoztak és így kéziratok munkáiknak az az előnye a fennmaradt városábrázolásokkal szemben, hogy a hadimérnökök a geometriai ábrázolás szigorú szabályaihoz alkalmazkodtak, ellenben a metszetek művész készítői, nagyobb szabadságot engedtek meg maguknak és egymástól másolgatva, önkényesen változtattak munkáikon.

Mint hogy a szóbanforgó gyűjtemény, a kétszáz év előtti állapotokat örökíti meg, Erdély városainak helytörténeti és helyrajzi tanulmányozására, valóban elsőrangú forrásanyagul szolgál.

Mitterpacher Gusztáv.

P. König Kelemen, *Fülek vára.* Kiadta 1942-ben a Ferences-Rendház Füleken. Nagy 8^o. füzve 56 oldal. 29 képpel.

Rendkívül hálás, és hadtörténeti szempontból hézagot betöltő feladatot vállalt magára P. König Kelemen, a Szent Ferenc-rend tagja, amikor alapos felkészültséggel hozzáfogott a török hódoltság idejében országos jelentőségű füleki sziklavár történetének összeállításához. A most megjelent kis füzet csak előfutárja egy nagyobbmértű monografiának, amelyben a szerző — mint jelzi — „széleskörű levéltári kutatáson alapuló és forrásmunkákra támaszkodó komoly munkában” fogja a vár részletes történetét feldolgozni. A kis füzet célja a figyelmet felhívni e nemzeti emlékre; egyúttal ügyesen összeállított kézikönyv a várrómit megtekintő közönség számára.

Rövid, de rendkívül célszerű összefoglalásban ismerteti a vár történetét a hódoltság ideje előtt, és alatt. A „Fülek fénykora” c. fejezethől megismerjük a vár szerepét és jelentőségét a XVII. században, mint a török járómban sinylődő magyarság reménységét, amelynek falai közt gyűltek össze tanácskozásra Pest, Hont, Heves, Gömör, Szolnok sőt Csongrád vármegye rendjei és nemes családai. Méltó emléket állít írásában különösen Koháry Istvánnak, a rabságot szenvedő kiváló törökverő katonának és a Mátyás király kora óta hazafias és áldozatos küldetést végző füleki Ferencsek működésének. A nyomdatechnikai szempontból is kifogástalan köntösben megjelent füzet igen nagy értéke, a sok régi, egykorú várkép és vázlat, a vár mai állapotát mutató és a cseh-szlovák uralom utáni felszabadulás örömeire tartott ünnepeket megörökítő fénykép.

Őszintén kívánjuk, hogy P. König meghirdetett nagy munkája minél előbb napvilágot lásson. Ebből a nagy írói készséggel megírt kis izelítőből következtethetjük, hogy kellő forráskritikát gyakorol és igen széleskörű kutatások eredményét fogja könyvében hadtörténetkutatóink rendelkezésére bocsátani. A szerző minden sorából kiáradó lelkesedése, a történeti múlt tisztelete, a hagyományok nemzetnevelő jelentőségének felismerése, párosulva mély történeti tudással és — nem szakembernél valóban szokatlan — helyes hadtörténeti érzékkel, biztosit minket arról, hogy Fülek történetéről készülő munkájának nemcsak nagy helytörténeti, de hadtörténeti és általános nemzet történeti értéke is lesz. Kérjük a tudós szerzőt, hogy munkájában a régi, egykorú várképeket és vázlatokat lehetőleg eredeti nagyságban, vagy csak kevéssé kisebbítve közölje, mert a kezünkben lévő füzetben bemutatott kis képeken sok, minket hadtörténetészeket érdeklő részlet megy veszendőbe.

Markó Árpád.

Markó Árpád: *Magyarország hadtörténete.* Nemzetnevelők könyvtára, III. Honvédelem. Az Országos Közoktatási Tanács kiadása. 8° 294 lap, 6 vázlattal. Kir. Egyetemi Nyomda, Budapest. 1945. Ára 3 pengő 50 fillér.

Jó szolgálatot tett a magyar hadtörténelem népszerűsítése terén Szinyei Merse Jenő vallás- és közoktatásügyi miniszter, amikor a nemzetnevelők számára kiadta ezt a könyvet.

Nagy szükség volt reá, mert éppen a hadtörténelem az a terület, amelyen a műkedvelők annyi kárt okoztak már, elferdített, vagy éppen hamis adatokat plántálva lépten-nyomon a köztudatba. Ezért olyan nehéz a hivatásos és lelkiismeretes hadtörténetíró feladata, mert vajmi gyakran kell megsontosodott, tehát csak nehezen kiirtható balvéleménnyel szembeszállnia. Különösen pedig akkor nehezül meg a dolgá, ha a helyreigazítás vagy cáfolat nem kedvez a nemzeti hiúságnak. A szakembert rendszerint könnyebb meggyőzni, mint a laikust, mert ez majdnem mindig makacsul ragaszkodik ahhoz, amit egyszer valahol hallott vagy tanult és akárhányszor a „nemzetgyalázás” vádjával illeti azt, aki

napfényre hozza az addig lappangott, vagy éppen erőszakkal elnémított történelmi igazságot.

Meg kell állapítanunk, hogy a szerző jól eltalálta a célnak megfelelő hangot és módszert. Nem ismételteti a régi iskola-könyvek elkoptatott frázisait; nem burkolja tömjénfüstbe a szereplő egyéneket, se nem csik a nálunk eléggé általánossá vált hibába: az ellenség oktalan ócsárlásába. Az a meggyőződésünk, hogy a magyar nemzetnevelők nagyon hasznos segédkönyvet kaptak Markó Árpád művében.

A könyv beosztása bizonyos fokig el tér a megszokott kaptafától. Az első rész a magyar haderő középkori fejlődését és szereplését ismerteti, a honfoglalástól a mohácsi vészig, továbbá az erdélyi fejedelemség küzdelmeit. A második rész tárgyalja a magyar katonaság szerepét a Habsburg-birodalom hadseregében. A harmadik rész pedig, az előbbieknél részletesebben, a két legnagyobb magyar szabadságharcnak, tudniillik a Rákóczi-felkelésnek és az 1848—49-i szabadságharcnak történetét ismerteti. Az első világháború történetével a „Függelékben” foglalkozik a szerző. De megemlékezik ezen kívül a magyar katonáknak külföldi hadseregekben történt szerepléséről is.

Egyháztörténet. Révész Imre közreműködésével szerkeszti Esze Tamás és Harsányi András. Kiadja a Sárkány-nyomda Budapesten. Negyedéves, református egyháztörténeti, tudományos folyóirat.

A magyar történettudományok szakfolyóiratainak sorozata egy igen értékes, magas színvonalú új folyóirattal szaporodott. Debrecen tudós püspökének, Révész Imrénének, irányításával jelent meg most ennek a folyóiratnak első száma, Esze Tamás ref. lelkész felelős szerkesztő gondozásában. Gazdag és értékes tartalma bennünk, hadtörténetkutatókat azért érdekel, mert leg-hosszabb értekezése, egyháztörténeti vonatkozásán kívül, hézagot betöltő hadtörténet. Esze Tamás tollából már eddig is több igen érdekes tanulmány jelent meg a Rákóczi-felkelés történetéből. (tisztázta ősenek, Esze Tamás kuruc brigadérosnak származását, ref. egyházi kapcsolatait; értékes megállapításokkal gyarapította a magyar pénztörténet irodalmát Rákóczi pénzverdének ismertetésével stb.) Most „Tábori papok II. Rákóczi Ferenc hadseregében” címmel ismerteti a lelkiigondozás történetét Rákóczi seregében. Munkáját igen alapos forráskutatás, határozott és gondos forráskritika, nagy írói készség és tárgykörének igen alapos ismerete jellemzi. Munkájából tudjuk meg, hogy a felkelés alatt gyakran fordultak elő vallási villongások mindkét részről, de a vallási béke állandóságának biztosítéka a fejedelem személye volt, aki tiszteletreméltó pártatlansággal, mindig a nemzet egyetemes érdekét tartva szemé előtt, osztott igazságot. Igen nagy súlyt vetett arra, hogy katonái, bármilyen felekezethez tartoztak, egyházuk szabályainak eleget tegyenek. Ezért adta ki már 1705.-ben: „Egyházi személyeknek regementekben való hozatásáról szóló parancsolatát.” Esze részletesen ismerteti ennek a

rendeletnek sorsát, eredményét és megállapítja, hogy a katonai lelkigondozás nemes terve nem valósult meg olyan mértékben, ahogyan azt a fejedelem szeretne volna. Ismerteti a káromkodás ellen kiadott rendeletet és Rákóczi több rendeletét és edictumát az egyházi személyek és javak biztonsága érdekében. Felsorolja azután annak a 72 táborigi papnak nevét és adatait, akiket a felkelés idejéből származó levelekből, rendelkezésekből megállapíthatott. A névsorból 47 református, 5 evangélikus és 20 katolikus lelkész adatait ismerjük meg. Foglalkozik azután az udvari papok, várkaplánok szerepéről felkutatott adatok ismertetésével. A közlemény utolsó fejezete a táborigi papok fizetésének és ruházásának ügyéről szól.

Esze Tamás tanulmányának különös érdeme, hogy nem merül el az egyoldalú felekezetieskedés ingoványában, hanem a kifogástalan történelmi tárgyilagosság szemüvegén keresztül ítéli meg és jellemzi a kuruc hadinép soraiban felmerült vallási vitákat, sérelmeket. Protestánsok erőszakoskodásait éppen olyan őszintén tárja fel és ítéli el, mint a katolikus részről mutatkozó ellenkezéseket. A szerző ezzel a rendkívüli alapos munkájával — amely a kuruc háború lelkipásztorainak történetéről tervezett nagyobb monografiájának első része — bebizonyítja, hogy e korszak általános történetét alaposan ismeri, és hogy nemcsak az egyház történet, hanem a Rákóczi-felkelés hadtörténetében, főleg pedig annak seregszervezési történetében is igen otthonos. További munkásságát érdeklődéssel fogjuk kísérni, mert minden eddigi tanulmánya e korszak katonai művelődéstörténetének értékes, és eddig teljesen ismeretlen adataival gyarapítja tudásunkat.

Markó Árpád.

Ernst Hering: „*Der Deutsche Ritterorden*“ (Wilhelm Goldmann Verlag in Leipzig.)

Végtelenül érdekes és nagy tudással összeállított művében írja le Hering Ernő a Német Lovagrend alapítását és sorsát, úgymint múlhatatlan érdemeit a német nemzetiségért és kultúráért vívott harcaiban. Könyve hűen adja vissza a lovagkor életét és a német úttörő munkát Európa északkeletén.

A középkori keresztshadjáratok alkalmával keletkezett a Német Lovagrend. Eredeti rendeltetése a pogányok elleni küzdelem és a német származású szegény, beteg zarándokok ápolása volt. Otthonuknak megerősített táborukat tekintették Szíriában. Akkon város mellett.

Közben Nyugat-Németország sűrűn lakott területeiről kelet felé szivárgott a nép. A Keleti tenger keleti partján telepedett le, ahonnan idővel a dánok ki akarták szorítani. Az akkori német császár biztatására védelemre határozta el magát a Német Lovagrend első főmestere Hermann von Salza. A Visztula és a Njemen közötti tengerszárvot vette birtokába a Rend a XIII. század elején, ahol évszázadokon keresztül germán kitértással harcolt a poroszok, pogányok és lengyelek ellen, hogy megtartsa a németiség részére a nem német eredetű Poroszországot. Ha ebben a küz-

delemben nem volt képes az egész partsávot megtartani, Poroszország germanizálása mégis érdeme.

A Német Lovagrend állama egyszersmind a szlávok elleni bástya is volt. Legádázabb ellensége, a lengyel, ellen a XV. század elején folyt le a létért való harc. A szerencsétlen tannenbergi csatában a túlerő és árulás áldozata lett a Rend, melyet csak Heinrich von Plauen főmester szívós ellenállása mentett meg a megsemmisüléstől. Az 1422. évi thorni békében állapították meg Litvánia és Poroszország között azt a határt, mely 500 éven keresztül, a versaillesi békéig, érvényben maradt.

Állandó szorongatottságában a Lovagrend eredeti egyházi jellege mindjobban a világiasság felé fordult. A Hansa-szövetséggel való szoros együttműködése folytán a harcikedv háttérbe szorult lassanként az üzleti szellem mögött. Cívódás és egyenetlenkedés bomlasztotta a Rend fegyelmét, míg végre a Német Lovagrend államából 1525-ben keletkezett a német érzésű porosz hercegség.

A szerző nézete szerint az akkori küzdelmek oka ugyanaz volt mint ma: a tengerhez iparkodó lengyelekkel és oroszokkal való leszámolás.

Suhay Imre.

Pof. Dr. jur. Dr. phil. Friedrich Lenz: *Politik und Rüstung der Vereinigten Staaten.* (Lühe Verlag, Leipzig-Berlin.)

A szerző érdekesen megírt művében tárgyilagos és tanulmányos módon vizsgálja a mostani nagy világégést, mely teljesen a totális háború jegyében zajlik le, különös tekintettel az USA szerepére. Az 1950—52. éveket tekinthetjük mintegy válaszfalnak a két háború között, miután időközben a leszerelési konferenciák teljes csődöt mondtak.

A mostani totális háború a nemzeti termelés 60—80%-át emészti meg; súlya alól senki sem vonhatja ki magát. Az Egyesült Államok most gondolják fellépésükkel a világ megzavart egyensúlyát helyreállíthatni. 1940 óta a föld nyugati féltékéjén külön úton haladnak; ezzel szemben Japán a „Nagyobb Kelet-ázsia”-t akarja magának illetve befolyásának megszerezni.

Eles ítélettel világítja meg a szerző az Egyesült Államok politikáját, imperiumának céljait, hatásait. Amerika tisztán katonai célból szállta meg Északirországot, Island, Grönland, Newfoundland, Kanada, Mexico, Nyugat-Afrika, Ausztrália, New-Sealand fontos pontjait és terjeszkedett Dél-Amerikában a La Plataig. Most lázas sietséggel igyekszik mindazt pótolni, amit felkészültségében 1955—1959-ig elmúlászott. Jelenlegi hadi kiadásai jóval felülmúlják az 1917—1919 években erre felhasznált óriási összegeket. A „New-Deal”-t most már a „War Deal” váltotta fel. Mióta Anglia lobogóit bevonták Hongkong, Rangoon, Singapórebán, az Egyesült Államok csillagos zászlója köré tömörül az angol-szász világ. Amerika katonai felkészültsége 1941 december haváig tele van ellentmondásokkal. Ezeket, valamint ipari kapacitását, teljesítményeit, de óriási ember-anyagának felhasználását is, ólesen világítja meg a jótolú szerző.

Többek között arra is felhívja a figyelmet, hogy az Egyesült Államok minden hadjárata rögtönzcsekkkel kezdődött. Ez a megállapítás 1776, 1812, 1861 és 1917-re is vonatkozik.

A totális háború súlyát elsősorban a nagy ipari államok viselik, de azok fogják eldönteni is. A szerző többek között megállapítja még, hogy akárcsak 1917—1918-ban Wilson, úgy most Rooseveltnél is, lemondott arról a szerepéről, hogy mint a leghatalmasabb semleges állam vezetője a hadviselők között a közvetítő szerepét vállalja és az emberiséget a békéhez vezesse.

A kitűnően összeállított könyv igen jól világítja meg az Egyesült Államok viszonyait, melyeket nálunk sokan kevésbé ismernek; sok új adatot is közöl és így igen figyelemreméltó olvasmány.

Suhay Imre.

Wehrwissenschaftliche Quellenkunde. Herausgegeben und bearbeitet vom Chef der Heeresbüchereien, Berlin. Verlagsort Oldenburg (Oldb.)

A német hadvezetőség fenti kitűnően összeállított művében, 164 oldalon beszámol mindazokról a könyvekről, melyek katonai tudományokkal foglalkoznak és forrásművül használhatók.

Nemcsak a német nyelven megjelenteket sorolja fel, hanem a világ minden nyelvén szóló szakkönyveket is. Sokszor találunk magyar könyvekkel és a Magyar Katonai Szemlében megjelent cikkek közül is akárhányra mutat rá.

A gondosan összeállított munka 27 fejezetben, a szorosan vett katonai tudományokon kívül, a segédtudományokkal is foglalkozik, így pl. a hadviseléssel és hadvezetéssel általában, a hadseregszervezettel, a kiképzéssel, az egyes államok hadseregének és csapattesteinek történetével, a hadtörténelemmel általában, a hadtörténelemmel a világháború alatt és a világháború óta. Természetszerűleg külön fejezet foglalkozik Németország mostani háborújával. De találunk hivatkozást a szakirodalom minden részére, a háborús gazdálkodásra, a földrajzra, térképészetre, jogra, egészségügyi és állategészségügyi szolgálatra, geológiára, stb. Más fejezetek ismét a neveléssel és a katonai lelkesítéssel foglalkoznak, állam- és szociális tudományokkal, menynységgtannal, csillagászáttal, technikai tudományokkal, nyelvtannal. Külön fejezet foglalkozik a haditengerészettel, stb., stb.

A könyv melegen ajánlható mindenkinek, aki a modern haditudományok és segédtudományai iránt érdeklődik, mert oly bő választékát nyújtja a szakkönyveknek ügyesen csoportosítva, hogy mindenki megtalálhatja benne azt amire szüksége van.

Suhay Imre.

F. Bouchler: *Napoleon, egy lúngész üstökösútja.* (Centrum kiadóvállalat Rt. Budapest.)

A múlt évszázad fordulóján kezdte meg legcsodálatraméltóbb életpályáját az a férfi, aki két évtizeden keresztül nem engedte nyugalomhoz jutni Európa népeit és akinek gyökeres újításai

részben a mai napig megmaradtak. Ennek az embernek pályafutását írja le F. Bouchler újonnan megjelent: „Napoleon, Kometenbahn eines Genies“ című könyvében, melyet Olasz Pál dr. magyarra fordított. Rendkívül értékes és történelmi adatokkal támogatott művében a szerző bemutatja a francia császárt mint hadvezért, államférfit, diplomatát és mint embert.

Napoleon legmagasabb fokra való emelkedését első sorban katonai sikereinek köszönhette. Csak az ő lángesze volt képes arra, hogy győzelemre vezesse az eleinte teljesen elhanyagolt, rosszul felszerelt francia hadsereget. Hadászata nem volt új. Régen ismert, mindig érvényes hadiszabályokat alkalmazott, amelyek végrehajtása azonban csak lángeszű hadvezér alatt jutott eredményhez. Mester volt a csaták vezetésében és messze felülmúlta korának összes tábornokait. Nézete szerint minden vezető tábornok, aki vállalja szerencsétlenségbe döntő hadműveletek véghezvitelét, bünt követ el. Nem csoda, hogy katonáinak hadvezérükbe vetett bizalma annyira emelkedett, hogy a francia hadsereg szelleme megközelítette a császár zsenialitását.

Angliában hamarosan felismerte országának legveszedelmesebb ellenségét. Egyiptomi hadjáratával tulajdonképen Indiát akarta veszélyeztetni: későbbi hadakozásai is mind közvetve vagy közvetlenül a szigetország ellen irányultak, mely mint mozgató erő minden háború háttérében állott. A szerző tagadja, hogy Napoleon nem volt képes nagy terekben gondolkodni. Az abukiri és trafalgári tengeri csaták nemcsak hogy megpecsételték a francia flotta sorsát, hanem megfosztották Napoleont minden reményétől a tengeren. Szárazföldi zárattal akarta tehát Angliát térdrekenyszeríteni. Hogy kieroszakolja ennek végrehajtását, mindig újabb háborúkba keveredett, míg végre megkezdte végzetes hadjáratát Oroszország ellen, melynél mint végcél ismét India lebeghetett szeme előtt.

Napoleont a szerző nem tartja jó diplomatának. Nyílt természetének és egyenes katonás gondolkodásának nem feleltek meg a diplomácia cselszövései. Erélyének ellenére gyakran túlságosan elnéző volt, családtagjaival szemben pedig gyengeséget mutatott. Nepotizmusa, valamint hűtlen bizalmasai — különösen Talleyrand — iránti türelme, nagyban hozzájárultak bukásához. Elhagyatva és elárulva mindazok által, akik neki köszönhették mindenüket, hajtotta sorsa Szt. Ilona sziget felé. Csak hadserege, főképp öreg, hű gránátosai, őrizték meg kegyelettel emlékét.

Az akkori politikai helyzetek és a mindenkori körülmények tárgyilagos beállítással igazságot szolgáltat a szerző a francia császárnak a sok gyűlöletes támadás és ferde megítéléssel szemben. Napoleon betöltötte történelmi küldetését már akkor, amikor megállította a francia forradalmat és előkészítette Európa politikai újjárendezését. Örömmel üdvözljük ennek a pompás műnek magyar nyelvre való fordítását. Gördülékeny és válogatott stílusával Olasz Pál dr. elérte az eredeti mű irodalmi értékét.

Suhay Imre.

